

СУТНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Северина С.В., к.е.н., ст. викладач, Власенко А.М.

*Запорізький національний університет
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

sseverina635@gmail.com

Ключевые слова:

фінансово-економічна безпека, економічна безпека, система, суб'єкт, об'єкт, принципи, структура.

У статті розглянуто існуючі підходи до визначення поняття «система економічної безпеки підприємства». Запропоновано розглядати комплексну систему економічної безпеки підприємства як комплекс цілеспрямованих дій, що здійснюються спеціальними службами, підрозділами підприємства, спрямованих на досягнення та підтримку належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що формується під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства, оптимізації управління технологічним процесом і матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами. Визначено основні моменти при розробці комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства. Запропоновано структуру системи управління фінансово-економічною безпекою. Вона включає мету, завдання, об'єкти та суб'єктів, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Окрім виділених елементів системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, до її складу повинні ввійти такі складові: методи, засоби, принципи та ресурси. Систему управління економічною безпекою умовно можна розділити на два рівні: перший – рівень, на якому функціонує суб'єкт управління, тобто координуючий рівень; другий – виконавчий – сфера функціонування об'єкта управління. Доведено, що ефективне функціонування механізму управління економічною безпекою підприємства можливе за умови використання відповідних засобів, що забезпечують умову функціонування. До таких засобів можна віднести нормативно-правові (законодавчі, адміністративні акти та ін.), організаційні (різноманітні інститути по забезпеченню економічної безпеки, структурні підрозділи підприємства), ресурсні (фінансові, інформаційні, кадрові, маркетингові), методичні (моделі оптимізації, сценарії, методики оцінки). Визначено перелік основних принципів побудови системи фінансово-економічної безпеки, до яких відносять системність, своєчасність, правомірність, безперервність, економічність, плановість, взаємодію, компетентність, поєднання гласності та конфіденційності.

THE ESTABLISHMENT OF THE SYSTEM OF FINANCIAL ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT AND ITS COMPOSITION

Severina S.V., PhD in economics, Art. Teacher, Vlasenko A.M.

*Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69000, Zaporizhzhya, Zhukovsky str., 66*

Key words:

financial and economic security, economic safety, system, subject, object, principles, structure.

The article examines the existing approaches to the definition of the concept of "system of economic security of the enterprise". It is proposed to consider a complex system of economic security of an enterprise as a complex of purposeful actions carried out by special services, divisions of the enterprise, aimed at achieving and maintaining an appropriate level of financial and economic security of an enterprise formed under the influence of internal and external factors in order to increase the competitiveness of the enterprise, optimization of management technological process and material, labor and financial resources. The main moments in the development of a comprehensive system for ensuring the economic security of entrepreneurship are determined. The structure of the financial and economic security management system is proposed. It includes goals, tasks, objects and subjects, internal and external factors. In addition to the selected elements of the system of financial and economic security, its components should include the following components: methods, tools, principles and resources. The system of economic security management can be divided into two levels: the first - the level at which the subject of management functions, that is, the coordinating level; the second - the executive - the sphere of operation of the control object. It is proved that effective functioning of the mechanism of management of economic security of an enterprise is possible provided that

appropriate means are used to ensure the operating condition. These include regulatory (legislative, administrative acts, etc.), organizational (various institutions for ensuring economic security, structural units of the enterprise), resource (financial, information, personnel, marketing), methodological (models of optimization, scenarios, methodology of evaluation). The list of basic principles of construction of the system of financial and economic security, which includes systematic, timeliness, lawfulness, continuity, economy, planning, interaction, competence, combination of publicity and confidentiality, is determined.

Постановка проблеми

Останнім часом фінансово-економічна безпека викликає все більшу зацікавленість підприємств при реалізації принципово нових підходів до управління. При розгляді фінансово-економічної безпеки будь-якої економічної системи будь-якого рівня необхідно виходити з її здатності протистояти небезпекам і загрозам для досягнення поставлених цілей. А це неможливо без формування відповідної системи фінансово-економічної безпеки. Необхідність розробки ефективної системи організації економічної безпеки підприємства викликана ще й тим, що велика кількість підприємств знаходяться в кризовому чи близькому до нього стані, і необхідно знаходити засоби захисту від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Отже, формування системи економічної безпеки підприємства є актуальним, що зумовлює напрям відповідних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні аспекти економічної безпеки досліджувалися багатьма вченими, серед яких: Т.Н. Гладченко, О.А. Грунін, Р.А. Кириченко, А.І. Могільний, В.Л. Ортинський [4], В.В. Шликов та ін. Проблема управління фінансово-економічною безпекою підприємства найбільш повно розкривається в працях таких вчених, як О.І. Барановський, І.А. Бланк, К.С. Горячева [2], С.В. Кавун, А.В. Козаченко, В.С. Пономаренко. Сутність та складові системи економічної безпеки підприємства досліджувалися такими фахівцями, як Н.В. Ващенко, Л.І. Донець [3], М.І. Камлик [5], О.М. Штаєр [10], А.Л. Шадохін, Т.Б. Ігнашкіна [7], В.В. Сухонос [9], Л.М. Худолій [1], В.І. Ярочкін та ін. Але в наукових дослідженнях поки ще не знайшли відображення питання, пов'язані з сутністю та складовими системи фінансово-економічної безпеки.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження та аналіз процесів, характерних для організації системи фінансово-економічної безпеки підприємства; виділення складових елементів системи економічної безпеки підприємства в сучасних умовах функціонування; розробка структури системи економічної безпеки на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження

Відсутність у літературі трактування сутності та складових системи фінансово-економічної безпеки змушує нас дослідити стан цього питання стосовно системи економічної безпеки.

Однак поки що немає єдиної думки в розумінні поняття «система економічної безпеки підприємства». Але фахівці погоджуються, що система економічної безпеки повинна бути комплексною та будуватися на основі відповідних методичних положеннях.

Так, Л.М. Худолій трактує в такий спосіб систему економічної безпеки підприємства: «...комплексне

поняття, до складу якого входять суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві» [1].

Під системою економічної безпеки Є. Олейников розуміє «систему заходів, здатних попередити втрати життєво важливих цінностей, забезпечити стан захищеності і розвиток особистості, суспільства і держави» [2].

На думку Л. Донець, «система економічної безпеки підприємства становить обмежену безліч взаємозалежних елементів, що забезпечують безпеку підприємства і досягнення ним цілей бізнесу. Складовими елементами такої безпеки є об'єкт і суб'єкт безпеки, механізм забезпечення безпеки, а також практичні дії щодо забезпечення безпеки» [3, с. 51]. Такої думки дотримується і В. Ортинський [4, с. 84].

В основі розробки комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємництва повинна лежати визначена концепція, бачення її структури тощо. При цьому необхідно виходити з розуміння таких методичних положень, що:

- 1) кожне підприємство є системою, що включає різні, пов'язані між собою, складові елементи, причому якісні риси якої не властиві її частинам й компонентам. Саме на межі внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи (фірми) можуть утворюватися прогалини, через які реалізуються різні види погроз її економічної безпеки. Для забезпечення належного ступеня захисту від них і необхідно протиставити діяльність, яка б носила системний характер;
- 2) система економічної безпеки не може бути однаковою в різних підприємствах, установах чи організаціях. Її відмінність та унікальність залежить від спеціалізації та структури виробничої діяльності та підприємства, потенціалу, місця суб'єкта господарювання на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;
- 3) система економічної безпеки окремого підприємства є відносно самостійною й відособленою по відношенню до аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності, водночас, якщо виходити, наприклад, з адміністративно-територіального поділу, система економічної безпеки окремого підприємства є складовим елементом системи економічної безпеки міста, району, області, держави;
- 4) система економічної безпеки суб'єкта господарювання може бути тільки комплексною. Її забезпечення тісно пов'язане з рівнем забезпечення науково-технічної, кадрової, екологічної, інформаційної, фізичної безпеки та ін.;
- 5) ефективно забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір та застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції [5].

Отже, комплексну систему економічної безпеки підприємства можна трактувати як комплекс цілеспрямованих дій, що здійснюються спеціальними службами, підрозділами підприємства, спрямованих на досягнення та підтримку належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що формується під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою підвищення

конкурентоспроможності підприємства, оптимізації управління технологічним процесом і матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами.

Сама система забезпечення фінансово-економічної безпеки повинна включати мету, завдання, об'єкти та суб'єкти, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища.

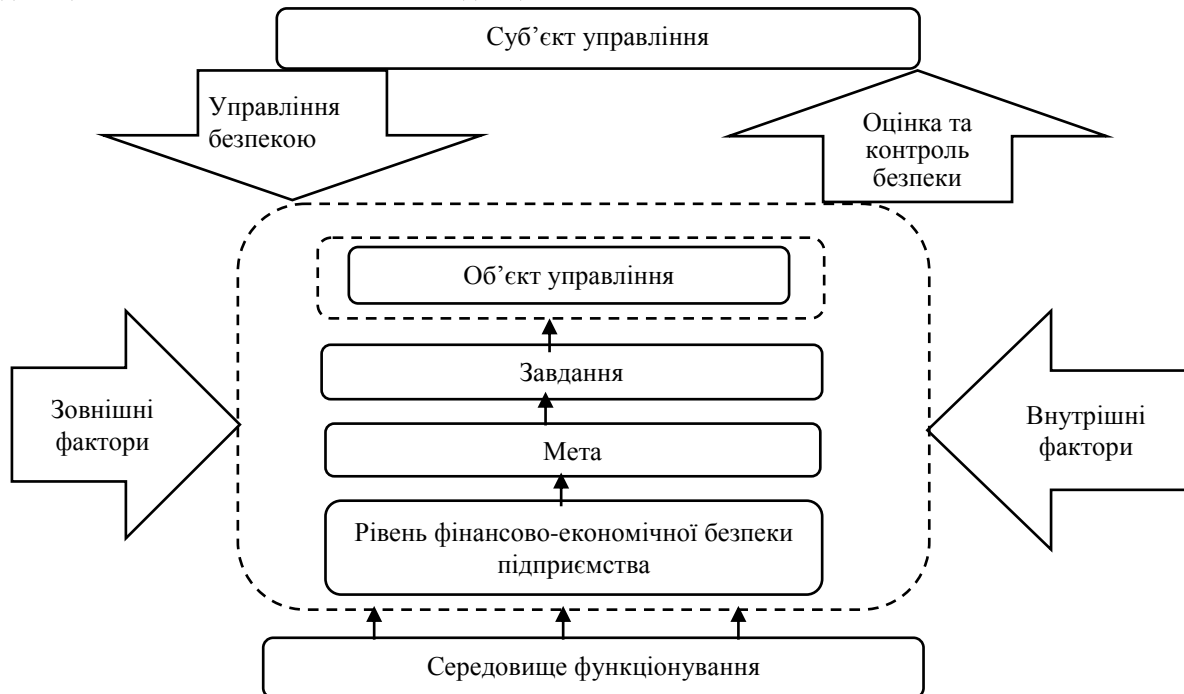

Рис. 1. Структура системи управління фінансово-економічною безпекою

Примітка: розроблено автором

Метою системи управління економічною безпекою підприємства є попередження кризових ситуацій і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства.

До основних завдань системи управління економічною безпекою промислових підприємств слід зарахувати: збір, аналіз, оцінку зовнішнього оточення та прогнозування розвитку подій; захист законних прав та інтересів підприємства; вивчення діяльності конкурентів, партнерів, клієнтів; забезпечення збереження матеріальних цінностей; виявлення, попередження, припинення можливих протиправних дій співробітників, конкурентів; захист комерційних таємниць тощо [6].

До об'єкта управління входять усі елементи економічної системи підприємства (майно, ресурси, персонал, матеріальні та нематеріальні активи).

Суб'єктами управління є ті особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, що безпосередньо займаються забезпеченням управління, діагностикою та контролем рівня економічної безпеки підприємства. Діагностика та контроль економічної безпеки реалізується через аналіз загрозливих та небезпечних ситуацій, тенденцій їх розвитку, а також своєчасного виявлення причин зміни рівня економічної безпеки в середовищі функціонування підприємства під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Управління економічною безпекою реалізується через підготовку та

реалізацію управлінських рішень щодо об'єкта управління.

Також потрібно зауважити, що систему управління економічною безпекою умовно можна розділити на два рівні: перший – рівень, на якому функціонує суб'єкт управління, тобто координуючий рівень; другий – виконавчий – сфера функціонування об'єкта управління [7].

Окрім виділених елементів системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, до її складу повинні ввійти методи, засоби, принципи та ресурси.

Методи управління – сукупність способів і прийомів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. За змістом їх можна класифікувати на економічні, юридичні, адміністративні, виробничі та ін. Зазвичай, один метод не використовується в процесі управління, вони застосовуються в комплексі, залежно від ситуації, тому можлива перевага одних над іншими.

До ресурсів забезпечення управління можна віднести весь потенціал (матеріальний, фінансовий, організаційний, інноваційний та ін.), що є в розпорядженні. Роль ресурсів дуже важлива, без них суб'єкт не досягне стратегічної мети. Їх значення полягає в можливості розробляти оптимальну для суб'єкта стратегію (джерело формування) та впливати на зовнішнє середовище організації (характер використання).

Для ефективного функціонування механізму управління економічною безпекою підприємства потрібні відповідні засоби, що забезпечують умову функціонування. До таких засобів можна віднести нормативно-правові (законодавчі, адміністративні акти та ін.), організаційні (різноманітні інститути по забезпеченню економічної безпеки, структурні підрозділи підприємства), ресурсні (фінансові, інформаційні, кадрові, маркетингові), методичні (моделі оптимізації, сценарії, методики оцінки) [7].

До основних принципів побудови системи фінансово-економічної безпеки відносять системність, своєчасність, правомірність, безперервність, економічність, плановість, взаємодію, компетентність, поєднання гласності та конфіденційності [8]. Схожий перелік принципів побудови системи фінансово-економічної безпеки наводить В.В. Сухонос, а саме:

1. Пріоритет заходів запобігання (своєчасність) – раннє виявлення загроз та запобігання їх шкідливому впливу.
2. Безперервність – постійна дія системи.
3. Законність – робота повинна здійснюватися на основі чинного законодавства.
4. Плановість – діяльність по забезпеченню безпеки організовується на основі єдиного задуму, викладеного в комплексній програмі та конкретних планах по окремих напрямках безпеки.
5. Оптимальність – досягнення максимальної функціональної ефективності (віддачі) фінансової системи економічної безпеки за більш-менш фіксованих витрат виділених для неї ресурсів.
6. Взаємодія – погодженість у діяльності всіх учасників системи, включаючи тісні ділові контакти й узгодження дій із зовнішніми організаціями, які забезпечують безпеку підприємств.
7. Поєднання гласності та конфіденційності – з одного боку, система основних заходів безпеки повинна бути відома всім працівникам підприємства, а з іншого, – цілий ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути законспіровані та відомі дуже вузькому колу фахівців.

8. Компетентність – професіоналізм всіх учасників системи [9].

О.М. Штаєр, зважаючи на розбіжність у поглядах науковців на перелік принципів формування системи фінансово-економічної безпеки, пропонує розбити всіх їх на три рівні:

– рівень формування – законність, самостійність і відповідальність, компетентність, координація і взаємодія, конфіденційність, комплексність, ешелонування, принципи рівнозначності, превентивних і реактивних заходів;

– рівень функціонування – економічна доцільність, безперервність, цілеспрямованість, диференційованість, об'єктивність, міждисциплінарний підхід, контроль;

– рівень саморозвитку – адаптація, інтегрованість, постійний розвиток, моделювання сценаріїв, варіантність, рефлексія [10].

Висновки

Отже, під системою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства розуміється сукупність мір, що для захисту бізнесу від негативних загрозливих викликів зовнішнього і внутрішнього характеру.

Ступінь фінансово-економічної безпеки підприємства зумовлений здатністю органів управління забезпечити стійкий економічний розвиток підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні незалежності й ліквідності її фінансової системи, розробити й впровадити систему постійного моніторингу фінансово-економічного стану підприємства з метою раннього діагностування ознак кризових явищ і ознак банкрутства, забезпечити нейтралізацію негативних впливів кризових явищ економіки, дій конкурентів, зміцнити операційну ефективність системи контролю і сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків, забезпечити захист конфіденційності інформації, що складає комерційну таємницю.

Література

1. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. Ефективна економіка. 2011. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=455>
2. Экономическая и национальная безопасность: учебное пособие / под ред. Е.А. Олейникова. Москва: Экзамен, 2005. 768 с.
3. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: навч. Посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.
4. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / Ортинський В.Л. та ін. Київ: Правова єдність, 2009. 54 с.
5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. 432 с.
6. Васильєв О.В., Мейта В.І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2013. Т. 14, № 2. С. 138-145.
7. Шатохін А.Л., Ігнашкіна Т.Б. Сутність та складові елементи механізму управління економічною безпекою підприємства. *БІЗНЕСІНФОРМ*, 2014. № 2. С. 396-402.
8. Левковець Н.П. Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства. Управління проектами, системний аналіз і логістика. 2008. № 5. С. 333-336.
9. Сухонос В.В. Концептуальні організаційно-правові засади функціонування системи економічної безпеки банків. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1. С. 64-66.
10. Штаєр О.М. Напрямки забезпечення та основні складові економічної безпеки банку. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 2 (11). С. 263-270.

References

1. Khudolii, L.M. (2011). Skladovi ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodarskoi diialnosti [Components of economic security of economic entities]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=455> [in Ukrainian].
2. Oleinykov, E.A. (2005). *Ekonomycheskaia i natsyonalnaia bezopasnost [Economic and national security]*. Moskva: Ekzamen [in Russian].
3. Donets, L.I. & Vashchenko, N.V. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva [Economic security of the enterprise]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
4. Ortynskyi, V.L. (Eds.). (2009). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv, orhanizatsii ta ustanov [Economic security of enterprises, organizations and institutions]*. Kyiv: Pravova yednist, [in Ukrainian].
5. Kamlyk, M.I. (2005). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt [Economic security of entrepreneurship. Economic and legal aspect]*. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].
6. Vasyliiev, O.V. & Meita, V.I. (2013). Formuvannia systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu promyslovykh pidpriemstv [Formation of the system of management of economic safety of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*. (Vols. 14), 2, 138-145[in Ukrainian].
7. Shatokhin, A.L. & Ihnashkina, T.B. (2014). Sutnist ta skladovi elementy mekhanizmu upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [The essence and constituent elements of the mechanism of management of economic safety of the enterprise]. *BIZNESINFORM – BUSINESSINFORM*, 2, 396-402 [in Ukrainian].
8. Levkovets, N.P. (2008). Pryntsypy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Principles of ensuring the economic security of the enterprise]. *Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka – Project management, system analysis and logistics*, 5, 333-336 [in Ukrainian].
9. Sukhonos, V.V. (2011). Kontseptualni orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky bankiv [Conceptual organizational and legal principles of functioning of the system of economic security of banks]. *Pravovyi visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy – Legal Gazette of the Ukrainian Academy of Banking*, 1, 64-66 [in Ukrainian].
10. Shtaiier, O.M. (2011). Napriamky zabezpechennia ta osnovni skladovi ekonomichnoi bezpeky banku [Directions of security and the main components of the bank's economic security]. *Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku – European vector of economic development*, 2 (11), 263-270 [in Ukrainian].